

Kiss Gábor

A zalai leventék viszontagságai 1944–45-ben¹

A második világháború legutolsó szakaszában, már a Magyarország területén folyó harcok idején került sor a levente korú fiú korosztályok mozgósítására és harcba vetésére. A világháború sajnos bővelkedett kegyetlen, embertelen és – mai szemmel nézve – eszement intézkedésekben; azt kell mondanunk, hogy a magyar leventék harcbavetése is sajnos ezek közé tartozott.

Ezek a tizennégy és húsz év közötti fiatalok rengeteg szenvedésen mentek keresztül, némelyiküknek több kín jutott, mint egy edzett felnőttnek. Megtapasztalták a munkaszolgálatot, a fegyveres harcot, az egyenlőtlen küzdelmet a repülőgépekkel és harckocsikkal, a hadifogságot, az éhezést, a megaláztatást, a légerek gyötrelmes életét, a rabmunkát, sőt a száműzetést is. Hazatérve pedig további megbélyegzés, kirekesztés lett a sorsuk. Azt, hogy hogyan történhetett ez, és milyen sorsuk lett a zalai leventéknek, az alábbiakban szeretném bemutatni.

A *leventeség*, mint fogalom, az első világháborút lezárni kívánó békediktátum következményeként jelent meg Magyarországon. Kiváltó oka elsősorban az volt, hogy a békefeltételek között hangsúlyosan szerepelt a hadsereg számának és ütőképességének korlátozása; állománya nem lehetett több 35.000 főnél, és nem tarthatott korszerű fegyvernemeket sem. Az ország vezetése azonban nem nyugodott ebbe bele, és készült a revízióra is. Ezt elsősorban a fiatalok hazafias nevelése és katonai felkészítése útján gondolta megalapozni.

Az első lépést a felnövekvő generációk felkészítése érdekében már 1921-ben, az LIII. tc. megalkotásával megtették: ebben egyrészt meghatározták, hogy mindennemű iskolában mindkét nembeli tanulóifjúság számára rendszeres testnevelést kell tartani, másrészt szervezni kell az iskolát elhagyó ifjúság testnevelését is oly módon, hogy abban a 21. életévének betöltéséig a nemzet minden férfitagja kötelezően részt vegyen. A településeknek és a nagyobb üzemeknek pedig a gyakorlóteret, sportteret, fürdőhelyet, uszodát kellett biztosítani.²

A kialakuló mozgalmat az Országos Testnevelési Tanács koordinálta. Az 1924 januárjában kiadott 9000/924. VKM rendelet már egyér-

Levente sapkajelvény (MNL ZML)

¹ A „Megszállástól megszállásig. A második világháború és következményei Zala megyében, 1944–1947” című tudományos konferencián, Zalaegerszegen, 2021. június 16-án elhangzott előadás szövegének kibővített, jegyzetekkel ellátott változata.

² Idézi: Rózsás János: Leventesors. A leventeintézmény története 1921–1945. Nagykanizsa, 2005. 11–12.p. (A továbbiakban: Rózsás János 2005.)

Zalai leventék oktatójukkal az 1940-es évek elején (MNL ZML)

telműen megfogalmazta a „testkultúra militarizálását”.³ A kibontakozó levente- oktatásba tudták vonni a korábban a hadseregben szolgált tiszteket, altiszteket, illetve a vidéki településeken a tanítókat, sőt a jegyzőket is, és 1927-től már egyértelműen a katonai előképzés lett a fő feladatuk.

Három korcsoportban folyt az oktatás: a 12–15 évesek voltak a *leventeapródok*, a 16–18 évesek az *ifjúleventék* és a 19–21 évesek a *leventelegények*. A korcsoportokban folyamatosan emelték a katonai alapképzés mértékét, a legidősebbek már jórészt ebben részesültek. 1939-től, a háborúra való készülődés idején pedig már ez volt a kiképzés fő célja.

Meg kell jegyezni, hogy természetesen nemcsak katonai jellegű volt a leventeegyesületek képzése; számos kulturális esemény, koncert, sportverseny színesítette életüket – de a foglalkozásokon való rendszeres, kötelező részvétel, az előljáróknak való feltétlen engedelmesség, a parancsok végrehajtása minden szinten kötelező volt. A leventéből kilépő legények

– számos visszaemlékezés szerint – szinte zökkenőmentesen léptek át a katonai alakulatokba; másként nehéz is lett volna elérni, hogy 1940-re több százezer főnyi hadserege legyen országunknak.

Az 1939. évi II. tc. kimondta az általános honvédelmi kötelezettséget, amely magában foglalta a levente- kötelezettséget is, és a leventeképzést állami feladatként a honvédelmi miniszter irányítása alá helyezte. Egyúttal megtiltotta, hogy a 18. életévüket be nem töltött leventék a vallási, iskolai és sportegyesületeken kívül más egyesületek tagjai lehessenek, és büntetőjogi következményeket határoztak meg a kiképzés alól való kibújás és a mulasztások megtorlására.⁴

Ezt fontos hangsúlyozni: a későbbi vádakkal ellentétben nem önkéntes, hanem kötelező volt a részvétel, és a hazafias nevelés mellett más ideológia nem kaphatott helyet. 1941-ben Horthy Miklós kormányzó egy kézbe helyezte az ifjúság honvédelmi és testnevelési feladatainak irányítását: ezzel a feladattal Bély Alajos

³ Ugyanott.

⁴ Rózsás János 2005. 29–35.p.

vezérőrnagyot bízta meg; egyúttal kinevezte a leventék országos parancsnokává Kudriczy István vezérkari ezredest.

Még ebben az évben elrendelték a levente- évfolyamok orvosi vizsgálatát és fejlődési törzslapjának vezetését. 1942-ben a 3050/1942. M.E. rendelet kategorikusan megtiltotta a leventeköteles ifjak mindennemű politikai tevékenységben való részvételét.⁵ Ugyanakkor megkezdődött a zsidók kiszorítása: a kötelezően tanítandó honvédelmi ismereteket nem kellett tanítani az izraelita felekezet iskoláiban és minden más olyan osztályban, ahol valamennyi tanuló zsidónak kellett tekinteni.⁶

Ahogy közeledtek a hadiesemények az ország területéhez – először légitámadások formájában – a leventék is bevetésre kerültek. Kezdetben még rádióügyeletes, légoltalmi, hírvivő feladatokat láttak el.

A tanév 1944-ben már áprilisban véget ért. Azonban 1944 nyarán a magyar hadsereg a Kárpátok előterében súlyos vereséget szenvedett, és a Kárpátok vonalára vonult vissza. Augusztus végén a román hadsereg átállt a szovjetek oldalára, és megindult a Kárpátok déli hágóin át a támadás Magyarország ellen. A kétségbe ejtő helyzetben a hadvezetés mozgósítani kezdte a leventéket: az augusztus 18-án megjelent rendelet nemzetiségi legénységű – ruszin és román – levente munkásszázadok felállítását rendelte el, majd október 10-én a kiűrt területéről származó leventéket a Dunántúlon gyülekeztetve ismét munkásszázadok szervezésébe fogtak. Szeptember 25-én elrendelték a nemzetőrségek létrehozását, amelyet a honvédség részének nyilvánítottak, és ide is beosztották a leventéket. Ez még hátországi szolgálat lett volna, őrzési, közrendvédelmi, szabotázselhárító feladatokkal, de aztán nagyon gyorsan a szovjet támadás következtében felmorzsolódó haderő újonc utánpótlása lett belőlük. Az 1944. október 15-e után hatalomra kerülő, Szálasi Ferenc irányította rezsim – egyre szorosabban együttműködve, majd teljesen alárendelve a

német katonai-politikai vezetésnek – totális mozgósítást rendelt el, kimondva a 17–70 éves korosztályokig a hadkötelezettséget. A gyakorlatban ezt már a 14 éves korosztályokra is kiterjesztették.⁷

A kormányzat ígéretet tett a német hadvezetésnek újabb magyar kiegészítésű, a Waffen SS-be tagozódó hadosztályok felállítására is. A front azonban hamar ideért: december első napjaiban a szovjet hadsereg kijutott a Balaton déli partjára.

Itt, Zala megye határán, a Dunántúli-középhegységre és a Balatonra támaszkodó Margit-vonalban aztán több hónapra megállt a támadás. Kemény küzdelem folyt állóháborúval. Innentől kezdve már nagy számban bevonták a zalai leventéket is a hadi eseményekbe.

A leventék mozgósításával, főleg pedig harci alkalmazásával kapcsolatban – az egyre zűrzavarosabbá váló hadihelyzetnek köszönhetően – kevés hivatalos irat maradt fenn.

Ezért nagyon nagy a jelentősége annak, hogy – az egykori leventék életkorát figyelembe véve mondhatni az utolsó pillanatokban, a megmaradt naplók, levelek, iratok is felhasználva – számos visszaemlékezés született, melyek jellemzően csak a rendszerváltozás után láttak napvilágot. Ebben nyilvánvalóan nagy szerepet játszott, hogy a levente-intézményt és a leventéket már a Debrecenben székelő Ideiglenes Nemzeti Kormány is fasiszta szervezetnek minősítette.⁸ A szovjetek is ezen az alapon bántak velük, és a későbbi hivatalos történetírás is így kezelte történetüket.

Nagy áttörés volt, amikor a nagykanizsai illetőségű Rózsás János 1986-ban, illetve '87-ben (Münchenben) kiadta a „Keserű ifjúság” és „Éltető reménység” c. könyveit, melyekben leírta leventeként történő harcbavetését, szovjet hadifogságba esését, elítéltetését és évtizedes lágeréletét a Szovjetunió munkatáborában. Művei magyarországi kiadása 1989-ben történt meg, s ehhez a neves orosz író - Rózsás rabtársa az egyik táborban - Alekszandr

5 Rózsás János 2005. 54–55.p.

6 Ugyanott.

7 Rózsás János 2005.78–81.p.

8 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete: 529/1945.ME. rend. (II.16.) a fasiszta politikai és katonai egyesületek feloszlásáról.

Horváth Tibor levente magyar honvéd egyenruhában 1945 tavaszán (MNL ZML)

Szoltsenyicin írt előszót.⁹ Rózsás íróként is, közéleti szereplőként is sokat tett azért, hogy a leventék sorsát a valóságnak megfelelően ismerje meg a közvélemény.

A következő évtized végétől pedig sorra jelentek meg más zalai leventék visszaemlé-

kezései is. A „Pannon Tükör” c. folyóirat 1996-tól 1998-ig, kilenc részben közölte Berentés Tamás visszaemlékezését,¹⁰ majd 2000-ben Nagy Csaba leventesorsokkal kapcsolatos összeállítását. 2001-ben, a Deák Ferenc Megyei Könyvtár kiadásában jelent meg Árvai István

⁹ Rózsás János: Keserű ifjúság I. Budapest, 1989. 303 p. (A továbbiakban: Rózsás János 1989.)

¹⁰ Berentés Tamás: Nyolc év a szögesdrótok ölelésében. In: Pannon Tükör 1996. 2. sz. – 1998. 1. sz.

„Kaland vagy történelem?” című visszaemlékezése, eredeti fényképekkel, dokumentumokkal illusztrálva.

Ez a Zalaegerszegről elvitt leventék sorsába engedett bepillantást, ráadásul egy félig zsidó származású fiatal szemüvegén keresztül.¹¹

2004–2005-re, a tragikus események hatvanadik évfordulójára, több kiadvány is megjelent. Bicsák József, zalalövői illetőségű szerző „Megrabolt ifjúság” címmel írta meg visszaemlékezéseit.¹² Tantalics Béla Lentiben élő helytörténész (maga is érintett volt leventeként) számos visszaemlékezést felhasználva próbált meg átfogóbb képet adni a zalai leventék második világháborús sorsáról.¹³ A következő évben jelentette meg Rózsás János a „Leventesors” c. könyvét,¹⁴ 2006-ban pedig a gétyei származású Wöller István a korabeli naplója alapján adta ki a Pacsa környéki leventék sorsára visszaemlékező könyvét.¹⁵

Később további – egyelőre még kiadatlan, illetve feldolgozatlan – személyes emlékek is előkerültek: 2014-ben a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárába került Horváth Tibor zalakoppányi illetőségű egykori levente hagyatéka, melyben megtalálható a naplója, sok tábori levelezőlapja, több fényképe, sőt még a fogolytáborban eszkábált kése és borotvája is.¹⁶

Ezek az iratok, naplók, visszaemlékezések segítenek bennünket, hogy megrajzoljuk a háborúba hurcolt zalai leventék sorsát.

Ahogy említettük, a nyilas kormányzat közreműködésével nem a magyar haderő, hanem a német hadvezetés vette át a leventéket. Adolf Hitler semmiféle tárgyalásra nem volt hajlandó, kitartásra, végső ellenállásra adott parancsokat – ezért nyúltak az utolsó utáni tartalékokhoz, a gyerekekhez is.

Egy részüket a szovjet-jugoszláv fronton vetették be, nagyobb részüket pedig a tél folyamán kiszállították Németországba, ahol katonai, elsősorban légvédelmi vagy páncéltörő kiképzést kaptak. Akik közben mégis jelentkeztek a maradék magyar haderőbe, például a Szent László hadosztályba, azok magyar katonák lettek, ám a többséget az SS kötelékébe osztották be, még hozzá SS *freiwillige zögling*-ként, vagyis önkéntesként. Azért az SS-be kerültek, mert a német törvények szerint a reguláris haderőben, a Wehrmachtban csak német állampolgárok szolgálhattak, így a más nemzetiségűek csak az SS-be, a náci párt által jegyzett haderőbe mehettek. Önkéntességről azonban szó sem volt, hiszen mindenkit hatósági kényszerrel vonultattak be, súlyos retorziókkal, felkoncolással is fenyegetve a kibúvót keresőket, szökevényeket. Az SS- egyenruha később nagyon veszélyessé vált, a hadifogságba kerülő leventék közül sokan kerültek életveszélybe emiatt.

Másokhoz hasonlóan Árvai István is említi visszaemlékezésében ezt; ő maga magyar kadét egyenruhát szerezve megszabadult a német mundértól, de társai csaknem ráfizettek erre.¹⁷

A háború utáni igazolási eljárások során rendre feltették nekik azt a képtelen kérdést, hogy miért nem tagadták meg a parancsot, miért nem maradtak itthon, miért nem szálltak szembe a nyilasokkal, a németekkel – pedig tudjuk, hogy sem a magyar, sem a német vezetés nem ismert irgalmat. Zalaegerszeg főterén például felakasztottak egy katonaszökevényt, Lentiben hadbírói ítélettel végezték ki több szökevényt,¹⁸ az egykori leventék közül többen is beszámoltak az általuk végignézett hasonló kivégzésekről. Olyan eset is

11 Árvai István: Kaland vagy történelem? (Menekülés a Leventébe.) Zalaegerszeg, 2001. (A továbbiakban:Árvai István 2001.)

12 Bicsák József: Megrabolt ifjúság. Zalai leventék a második világháborúban. Zalalövő, 2004. 439 p.

13 Tantalics Béla. Zalai leventék a második világháborúban 1944–45. Lenti, 2004. 469 p. (A továbbiakban:Tantalics Béla 2004.)

14 Lásd az. jegyzetet.

15 Wöller István: Tizenöt évesen Németországban. Wöller István levente naplójából. Veszprém, 2006. 265 p.

16 Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára (MNL ZML) Horváth Tibor személyi iratai. Horváth Tibor levente naplója, 1945. április 3. – 1945. október 7. A hagyatékról lásd: Arany Horváth Zsuzsa: Anya és fia ikernaplója. In: Zalai Hírlap 2014. április 5. (80. sz.) 12. p.

17 Árvai István 2001. 39–41.p.

18 Tantalics Béla 2004. III. p.

előfordult, hogy a katonává lett leventék megtagadták a magyar határnál a német területen folytatandó harcot, mire a németek közéjük lőttek és többen megsebesültek, meghaltak.¹⁹ Persze előfordultak hazaszökések, bujkálások a szőlőhegyen, erdőkben – de mint látni fogjuk, még az otthon sem mindig nyújtott biztonságot a leventéknek.

A szovjet frontvonalon bevetett zalai leventék sorsáról legátfogóbban Rózsás János már említett, „Keserű Ifjúság” c. könyvéből tájékozódhatunk.²⁰ A szöveg irodalmi értékű, de hiteles, ami a körülményeket illeti. A Margitvonal mentén folyó védekező harcok során, 1944 decemberében szervezték meg az ő harci csoportjukat leventékből. Arra képezték ki őket – nagyon hevenyészve, minimális felkészítéssel – hogy a szovjet csapatok hátában, régi Mauser puskákkal és páncélökölrel felszerelve hajtsanak végre diverziós támadásokat a Mecsek hegységben a szovjet páncélosok ellen, ezzel akadályozva a Jugoszlávia felőli felvonulásukat. A frontvonalon Marcali térségében átdobott fiúkkal a német tisztek azt is közölték, hogyha vissza mernek menni, akkor kivégzés vár rájuk.²¹ A szovjet és német csapatok között tévelygő alakulat egy idő után szétszakadt, és tagjai még Somogy megyében fogságba estek. (Így jártak a nagykanizsai Vécsey iskolában kiképzett, híradós Vécsey Alakulat tagjai is.)²²

Rózsás részletesen leírja, hogyan hurcolták borzalmas körülmények között egyik helyről a másikra, s közben folyamatosan vallatták; mindenáron a Szovjetunió ellen elkövetett bűnök bevallását akarták belőle kicsikarni. Ez fontos momentum, ugyanis a szovjet büntető-eljárásokban a legfontosabb bizonyíték nem a kinyomozott tény, hanem az aláírt beismerő vallomás volt. Addig gyötörték a gyanúsítottat, amíg alá nem írta a vallomását, azután pedig ez szolgált az ítélet alapjául.

A szovjet katonai-politikai vezetés az elfogott leventéket legtöbbször nem volt hajlandó katonaként kezelni, hanem kémként, diverzánsként, fasisztaként bántak velük. Ezt rögzítette a Moszkvában 1945. január 20-án kötött fegyverszüneti egyezmény 15. pontja, melyet az Ideiglenes Nemzeti Kormány hivatkozott rendelete tett hivatalossá,²³ s ezáltal nagyon sokan kerültek a szovjet katonai hatóságok kezébe.

Az eljárás az 1926. évi (Dzserzsinszkij-féle) büntetőtörvénykönyv 58.§-a rendelkezései szerint zajlott, amelyet 1931-ben még szigorítottak is: 12 éves kortól bárkit halálra vagy börtönre ítéltettek. Ebben szerepelt – a teljesség igénye nélkül – hazaárulás, fegyveres felkelés, az ellenség támogatása, a Szovjetunió megtámadásának elősegítése, kémkedés, diverzió, szovjetellenes propaganda, terrorcselekmény és még számos bűncselekmény. Volt tehát muníció az ítélezők kezében, sőt még egy teljesen elképesztő lehetőség is: a 19. §, amely a *feltételezhető előkészületekről* szólt, vagyis, ha az illető nem követte el, de származása, képzettsége, beosztása alapján elkövetette volna az adott bűncselekményt, akkor azt is büntetni rendelték.

Zalából igazoltan több mint 200 levente került szovjet táborokba, nem csak a harci cselekmények során fogságba estettek, hanem az itthon letartóztatottak közül is. Többen ugyanis szerencsésen hazaszöktek vagy hazaértek, a szovjet katonai hatóságok azonban a kezükbe került levente névsorokat felhasználva, időnként a helyi besúgókra, feljelentőkre is támaszkodva a lakásukon keresték fel a volt leventéket, majd bíróság elé állították és elítélték őket. Csak Zalaegerszegről 47 ilyen leventét és felnőttkorú hurcoltak el, és bár a város vezetése egészen a kormányig elment az érdekükben, nem tudták kiszabadítani őket.²⁴

19 Kiss Jenő szíves közlése Rezi József haláláról.

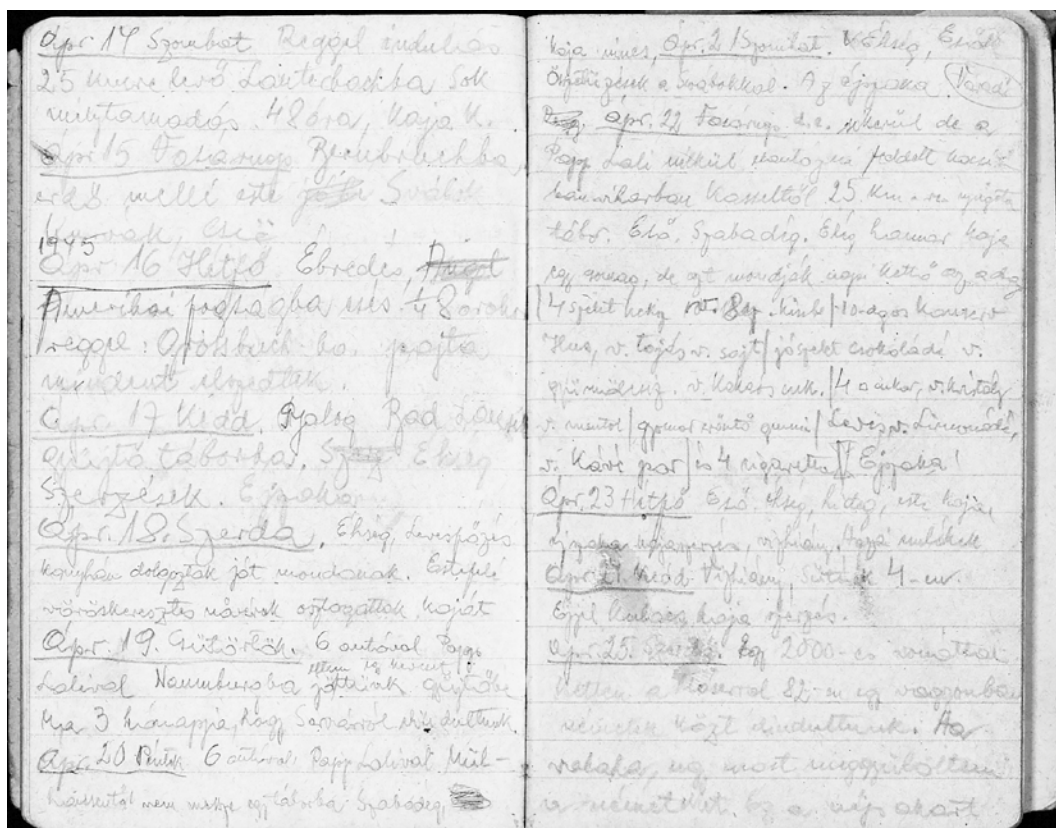
20 Lásd: Rózsás János 1989.

21 Rózsás János 1989. 14. p.

22 Tantalics Béla 2004. 375. p.

23 Lásd a8.jegyzetet.

24 Tantalics Béla 2004. 95–96.p.

Horvát Tibor levele németországi naplója, 1945 április (MNL ZML)

Az embervadászatot elkerülendő, a nyugati szövetségesek sokszor visszatartották a hazagyekvő leventéket, illetve katonai kísérettel hozták őket haza, és adták át a magyar hatóságoknak.

A szovjet hadbíróóság által elítéltek közül többeket - például a leventeoktatókat - kivégeztek, míg a többség 5, 10, 15 sőt 20 évnyi, munkatáborban letöltendő büntetést kapott, amelyet rettenetes körülmények között éltek végig. Többen is voltak, mint például a pacsai Nagy István – őt szintén már otthonról hurcolták el, és 8 évet kapott – akiket a büntetésük letelte után örökös száműzetésre ítélték, és még éveket töltöttek a Szovjetunióban, amire végre 1955–56-ban hazaengedték őket.²⁵ Mások hazajöhettek ugyan, de mint politikai elítéltek itthon is internálásra kerültek.

Felmentésük, rehabilitálásuk hosszú évekig eltartott.

A délkeleti fronton a leventéknek volt még egy bevetési helyük. Az 1944. december 8-án mozgósított fiúkat Zalaegerszegről előbb Légrádra, majd Tormaföldre vitték kiképzésre, és a Dráva-menti Légióba osztották be, melynek a Muraközt kellett volna védeni német parancsnokság alatt. A zavaros helyzetben, a szovjet támadás megindulása után a légió felbomlott. Egy részüket a németek magukkal vitték Horvátországba, majd magukra hagyták őket. A jugoszláv partizánok fogságába estek, akik kegyetlenül bántak velük: kifosztották és gyalog Zimonyig hajtották őket, s még a bori rézbányában is dolgozniuk kellett. Ők ősszel megszabadultak és hazajöttek. A csapatnak az része, amely eredetileg hazafelé indult, a

25 Tantalics Béla 2004. 227–235.p.

bolgárok fogságába esett; őket is kifosztották, és hadifogságba vetették. Egy részüket még a nyáron hazaengedték, más részüket viszont átadták a szovjet hatóságoknak, és innen az útjuk már a bíróságra és a lágerrekbe vezetett.²⁶

Ahogy említettük, a zalai leventék túlnyomó részét 1944 decemberétől újabb és újabb szállítmányokkal Németországba vitték; még a márciusi nagy szovjet támadás idején is indítottak ilyen vonatot.

A behívottak tekintetében nehéz konkrét számokat mondani – azt mindenképpen számításba kell venni, hogy a korabeli nagy Zala megyéről van szó, melyhez a visszacsatolt részek fiatalsága is hozzászámítandó.

Az egész országból mintegy 250–300.000-re teszik a nyugatra hurcolt leventék számát, Zala megye tekintetében pedig több mint 6000 fővel számolhatunk. Az 1924–1929 között született korosztályok kerültek kiszállításra német katonai, elsősorban légvédelmi kiképzésre. Erről számosan megemlékeztek.

A háborúnak ebben a szakaszában Németország már folyamatosan ki volt téve a szövetségesek légitámadásainak. Az utak, vasutak, gyárak állandó célpontot jelentettek, de a városok terrorbombázásától sem riadtak vissza. Ezeket a Liberátor és Halifax légierődöket és a rajokban támadó vadászgépeket kellett volna megfékezniük a *Flakersatz Abteilung*-okba, légvédelmi osztagokba sorolt magyar leventéknek.²⁷ A földön álcázva, a vonatokon betongyűrűbe foglalva voltak elhelyezve a légvédelmi ágyúk, de igazából a kezelők voltak a legnagyobb életveszélyben, mert, ha tüzeltek a támadó vadászgépekre, azok kíméletlenül elpusztították a légvédelmi ágyúkat és a személyzetet. Ha viszont a kezelők menekülni akartak, azt a németek torolták meg.²⁸

A magyar leventék gyakorlatilag az egész Németországot bejárták, bekóborolták a Bodeni tótól az északi Schlesswig-Holsteinig, sőt Dániába is eljutottak. A kiszállítások jellemzően Éger, vagyis a mai csehországi Cheb

városán keresztül – ahol a nagy elosztó tábor volt – észak felé zajlottak, vagy déli irányban Friedrichshafenbe, amely a Bodeni tó partján, a svájci határon feküdt. Itt volt az egyik nagy kiképzőbázis.

A már említett Horváth Tibor zalakopányi levente feljegyzéseiben²⁹ több mint húsz jelentősebb németországi állomáshelyet jelölt meg: Éger után Jénába, Magdeburgba, majd nyugat felé egészen Wiesbadenig vittek – onnan visszafelé Würzburg, Regensburg, Passau érintésével jutott végül haza.

A leventék, a katonákhoz hasonlóan szinte kivétel nélkül hadifogságba estek valamelyik szövetséges zónában. Érdekes, hogy a szovjet zónából is voltak, akik hazavergődtek; leginkább emberséges vagy nemtörődöm katonák engedték el őket. A legrosszabb sorsa talán azoknak a francia fogságba esetteknek volt, akiket el is vittek Franciaországba. Nem csak a katonák, de a lakosság is kegyetlenkedett velük. Éheztek, a pusztta földön aludtak, volt, ahol a részeg őr belelőtt a foglyok közé, vagy a gyalogmenetben haladó foglyokra az emberek rátámadtak: kövekkel dobálták, botokkal ütötték őket.³⁰

Megjelentek az idegenlégio ügynökei is, és többen beálltak a légióba, mert így reméltek megmenekülni.

A már említett SS- egyenruha is rengeteg problémát okozott, de a legnagyobb gond az éhezés, az élelemszerzés volt, hiszen Németország legyőzve, kifosztva, romokban hevert.

Horváth Tibor 1945 áprilisi feljegyzéseiben többször is visszatér az „angolvárás, kajakoldulás” kifejezés. Fejlődésben lévő kamaszokról van szó, akik folyton éhesek voltak, és minden leleményességükre szükségük volt, hogy életben tudjanak maradni.

A fogolytáborokban – talán az amerikaiakat kivéve - eleinte nagyon rossz volt az ellátás. Voltak, akik munkát vállaltak német parasztcsaládoknál (mint például a zalalövői Bicsák

26 Tantalics Béla 2004. 41–44.p.

27 Árvai István 2001. 24.p.

28 Tantalics Béla 2004. 173. p.

29 MNL ZML Horváth Tibor személyi iratai.

30 Tantalics Béla 2004.86– 87. p.

József), és rendes életet éltek, de nagyon sok levente indult el hazafelé gyalog, vonaton, alkalmi fuvarokkal.

Árvai István visszaemlékezésében is fontos szerepet kapott az élelemkoldulás. Firedrichshafenben francia fogságba estek, de alig őrizték őket, igaz ellátást is alig kaptak. Végül 11-en elindultak hazafelé, de Bludenzben, Ausztriában megálltak, nehogy a szovjet zónában fogságba essenek. Itt, mint menekültek éltek, és naponta végigkoldulták a várost, sőt a környező településeket is. Hol kenyeret, hol sajtot, hol korpalevest kaptak; üzleteltek is, amivel kihúzták októberig, amikor a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által felügyelt vonattal haza nem térhettek.³¹ Voltak, akiket többször is elindítottak haza, de végül csak 1946-ban tudtak hazaérni.

A hazatérőket, főleg a hivatalos igazolási eljáráson átesetteket, nem várta diadalkapu. Ahogy a szovjet bíróságok által elítélteket sokáig kísérte a „politikai megbízhatatlanság” bélyege, úgy a Németországból hazatérőkre is rávetült a bizalmatlanság árnyéka. Ők lettek a „nyugatosok”. Rajtuk is számon kérték, hogy miért nem tagadták meg a bevonulási parancsot, de a beszerzés, az idegen hatalmaknak való kémkedés gyanúja is ott lebegett felettük.

Ezt számos visszaemlékező megerősítette. Főleg az ötvenes években jelentett ez komoly hátrányt. A fasiszta, nacionalista megnevezés bélyegét is viselniük kellett, pedig mint láttuk, nem voltak mások, mint jobb sorsra érdemes, tehetséges magyar fiatalok: a mi apáink, nagybátyáink, nagyapáink, akiknek rengeteg szenvedésen kellett végigmenniük, s a becsületüket csak évtizedek múltán sikerült visszaszerezniük.

³¹ Lásd:Árvai István 2001.47–59. p.

GESZTELYI NAGY ZSUZSA:
Tükröződés
2021